

Leren van sokken, kamelen en dansen

Denken met een bochtje

In een mand zitten vier paar blauwe sokken en zes paar rode. Hoeveel sokken moet je er minimaal en achter elkaar uitnemen voordat je zeker weet dat je een bijpassend paar hebt?

Door Isaäk Mol

Sommige mensen zullen van zo'n opgave meteen hoofdpijn krijgen, voor anderen is het relatief gemakkelijk. Die laatsten hebben waarschijnlijk ervaring met een denkpatroon dat hier succesvol is en kunnen verrassend snel het juiste antwoord geven. Creatief denken gaat over het ontwikkelen van nieuwe denkpatronen, zodat je tot nieuwe oplossingen kunt komen.

Herhalingen

We benaderen situaties vaak op een manier die eerder succesvol bleek. Denk aan een onderdeel dat verlies lijdt. Reactie: in de kosten snijden. Stel dat het niet helpt. De reactie is dan vaak om nog harder te saneren, wat waarschijnlijk ook niet zal helpen. Je herkent de routine die doorgezet wordt, ook als duidelijk resultaat uitblijft. Of een or waarin leden moeilijk met elkaar samenwerken. Reactie: afspraken met elkaar maken. Maar helaas levert dat weinig op. Dus: strakkere afspraken en sturing. En weer helpt het niet. Deze situatie vraagt om iets anders dan een eerder succesvolle routine doorzetten.

Tip: Een goed boek dat dit concept vertaalt naar organisaties is *Plezier beleven aan taaiere vraagstukken* van Hans Vermaak, Kluwer 2009, ISBN 9789013063028.

De achttiende kameel

Er was eens een oude Arabier die zijn 17 kamelen naliet aan zijn drie zoons. Zijn eerste zoon zou de helft van de kamelen krijgen, de tweede zoon een derde en de derde zoon een negende. Maar ja, 17 is niet deelbaar door twee, drie of negen. De zoons kwamen er niet uit. Ze besloten daarom een oude, wijze vrouw te raadplegen. Die dacht lang na en zei toen: "Ik weet niet of ik jullie kan helpen, maar ik heb zelf een kameel en die mogen jullie wel hebben." Nu hadden de zoons 18 kamelen. De oudste kreeg er ne-

gen (de helft), de tweede zoon zes (een derde) en de jongste zoon twee (een negende). Samen 17. De kameel die ze over hadden, brachten ze als dank terug naar de oude, wijze vrouw.

Dit voorbeeld wordt vaak gebruikt om te laten zien hoe je met een niet-traditionele aanpak tot een voor alle partijen passend resultaat kunt komen. William Ury, die van het excellent onderhandelen, gebruikt het ook en stelt dat zijn werk als onderhandelaar vaak bestaat uit het vinden van die 18de kameel.

Belgische doorloper

Een voorbeeld dat hierop doorgaat en dat ik zelf veel in trainingen gebruik, is dat van de Belgische doorloper (zie onderstaande figuur). Een doorloper is een kruiswoordpuzzel, maar dan zonder zwarte vakjes. In elk vakje moet een letter komen te staan, zodanig dat het correspondeert met het horizontaal en verticaal gevraagde.

Woordbeeld en klankbeeld

De meeste mensen komen er niet uit. In een groep zijn er bijna altijd mensen die het,

zelfs na het zien van de oplossing, niet snappen. Dat komt vanwege onze focus op een woordbeeld. Bij de horizontale opgaven klopt dat woordbeeld nog: je kunt vier maal het woord W A L S invullen; het is immers ook vier maal dezelfde vraag. Voor verticaal moet je naar een klankbeeld kijken: de vier W's vormen de klank 'wees', de vier A's die van 'aas', dan 'ellen' en tenslotte 'essen'.

Lateraal denken

Een traditioneel denkpatroon neemt een probleem als beginpunt, de oplossing als eindpunt en daartussen een min of meer rechte lijn. Naast het eerdergenoemde routinematig herhalen van dezelfde oplossingen, heeft deze werkwijze nog een tweede beperking. Als er namelijk een onmogelijkheid opdoemt op die rechte lijn, stop je met deze oplossingsrichting. Omdat die dan niet werkt. Dan probeer je iets anders of weet je niet goed wat wel te doen. Zonde: met het overboord gooien van een hele oplossingsstrategie – door één onoverkomelijk iets – gaan alle bruikbare aspecten ook direct van tafel.

Lateraal denken focust niet op de oplossing, maar op het denkproces. 'Stel nu eens dat het

	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				

Horizontaal

1. dans
2. dans
3. dans
4. dans

Verticaal

1. Kind zonder ouders
2. Visvoer
3. Meisjesnaam
4. Plaats in Duitsland

wél kan! Wat dan?' Het is denken in mogelijkheden, en met creativiteit en verbeelding nieuwe richtingen vinden. Succesvolle sportteams, organisaties of wetenschappers hebben laten zien dat creativiteit hét verschil maakt. Zo werden de San Antonio Spurs afgelopen seizoen met overmacht basketbal-kampioen in de Verenigde Staten – tegen nota bene het sterren-team rondom LeBron James – met een typisch Europese speelstijl. En was natuurkundige Einstein vooral briljant omdat hij afwijkende vragen durfde te stellen en zo tot nieuwe inzichten kon komen. Het gaat om die vraag 'Stel dat het wél kan?' Stel dat je met teamspirit, samenspelen en een hoog baltempo wel kampioen kan worden? Dat is vernieuwing! Stel nu eens dat de or wel invloed kan uitoefenen? Of dat de or wel een krachtig team is? Wat dan?

Essenties van creatief denken

Zo gaandeweg hebben we de belangrijkste creatieve basisvaardigheden te pakken. Doe je dat niet, dan denk je gemakkelijk in analogieën van eerdere probleem-oplossingcombinaties. Je merkt dit door je zelf eens te dwingen meerdere oplossingen te bedenken voor één probleem. Meestal liggen de dingen waar je het eerst aan denkt dichtbij je normale re-

denertrant of gedrag. Hoe meer oplossingen je moet bedenken, hoe beter je de eigen denkblokkades ervaart: dat is namelijk het moment dat je eigenlijk niets meer weet. Als je daar doorheen gaat, wordt het pas echt leuk. Dan komen de 'gekke' dingen. Deze basisvaardigheid noemen we divergeren.

Probeer dit eens: welke letter hoort niet in de rij thuis en waarom niet?

A E I F U

Veel mensen zullen zeggen: de F, dat is immers geen klinker. En stoppen dan met denken. Grappig is dat je natuurlijk voor elke letter wel iets kunt bedenken waarom deze niet in de rij thuishoort. Sterker nog: je kunt voor elke letter zo wel vijf redenen bedenken waarom die er niet hoort. Voel de energie ook als je dat doet.

Dat kan niet!

Een andere basisvaardigheid is het uitspreken van het oordeel. 'Dat hebben we al eens gedaan' of 'Dat kan niet'. Je voelt hoe deze uitspraken doodslaan. In plaats daarvan: 'Leuk' en er op doordenken. Nieuwe associaties verzinnen. Bekend is dat verbeeldingskracht hierbij werkt. Daarom gebruiken we in creatieve sessies vaak metaforen, beelden,

verhalen en richten we de ruimte anders in. De laatste basisvaardigheid is creatief waarnemen. Dus niet alleen zien wat je altijd al ziet, maar verder, anders kijken.

En jij zelf?

Een creatieve sessie past bij problemen waar je niet zo goed uitkomt. Of als je het gevoel hebt dat er meer in je zit dan eruit komt. Het is wel verstandig je hierbij te laten begeleiden: creatieve sessies zijn zeer gestructureerd en traditioneel denken is, zeker in groepen, taai.

O ja, de oplossing van het sokkenraadsel is natuurlijk drie. De eerste keer pak je een blauwe of een rode sok. De tweede keer ook. Je hebt dan op zijn slechtst twee verschillende sokken, zodat je een derde keer moet pakken voor een passend paar.

Isaäk Mol is trainer en adviseur bij Komeet, www.komeet.pro.

Lateraal denken

Grondlegger van het laterale denken is Edward de Bono (1933), bekend van onder meer de Zes Denkhoeden en de Zes Waarde Insignes. De Bono adviseerde in 1984 de organisatie van de Olympische Spelen van Los Angeles en bewees voor het eerst dat Spelen winstgevend kunnen zijn.